

ОСОБЛИВОСТІ АСОЦІАЦІЙ МІЖ СИСТЕМОЮ ГЕНІВ HLA DQB1 І ПЕРВИННОЮ ВІДКРИТОКУТОВОЮ ГЛАУКОМОЮ

Салата П.М.

Національний медичний університет імені О.О.Богомольця, м.Київ, Україна

Ключові слова: первинна відкритокутова глаукома, асоціація, гени системи HLA (human leukocyte antigens), офтальмологія.

Вступ

Поширення первинної глаукоми, яка посідає друге місце в структурі причин сліпоти у всіх регіонах світу, набуло характеру пандемії. Прогнозується, що у 2010 р. у світі налічуватиметься до 12,3 млн. сліпих внаслідок глаукоми, з них кожний другий випадок – внаслідок первинної відкритокутової глаукоми (ВООЗ 2000).

В Україні за період з 1996 до 2007 рр. глаукома перемістилася з четвертого на друге рейтингове місце (15–20%) серед причин інвалідності дорослого населення внаслідок захворювання органа зору [2].

Відкриття асоціацій між HLA ((human leukocyte antigens) і хворобами, генетичній запрограмованості схильності до захворювань було фактом, який змінив клінічні уявлення в сучасній медицині. Для ранньої діагностики необхідно розшифрувати геном, генетичний код кожного захворювання. Свій генетичний профіль як групу крові геном зберігає.

Наявність відповідних антигенів HLA пов'язана з ризиком розвитку захворювань очей [5]. Недостатня кількість обстежуваних чи відсутність контрольних груп не дають повноти достовірності отриманих даних [3, 4], тому проведення досліджень по визначенню генів II класу системи HLA у пацієнтів із первинною відкритокутовою глаукомою є актуальним для дослідження в даний час.

Мета роботи: встановлення асоціативних зв'язків між системою генів HLA DQB1 і первинною відкритокутовою глаукомою.

Методи дослідження. Офтальмологічні методи досліджень: візометрія, біомікроскопія, гоніоскопія, тонографія, тонометрія, офтальмоскопія, статична та динамічна периметрія, пахіметрія, оптична когерентна томографія, конфокальна скануюча лазерна офтальмоскопія. Визначення специфічностей генів HLA DQB1 виконували за допомогою полімеразної ланцюгової реакції.

У клінічній практиці використовують метод, що оцінює ступінь асоціації між антигеном і хворобою, критерій відносного ризику (RR-relative risk) – визначення ступеня ризику розвитку хвороби у носіїв антигена в порівнянні з індивідами, що не несуть даний антиген. Показники відносного ризику більше 2 вважаються значущими [1].

На базі очного відділення Центральної міської (Олександрівської) клінічної лікарні м. Києва було обстежено

80 хворих (134 ока) з первинною відкритокутовою глаукомою (ПВКГ). Вік хворих становив від 37 до 84 років. Середній вік чоловіків – 67 років. Середній вік жінок – 70 років. Середній вік обстежених хворих становив 69 роки. Контрольну групу склали 70 здорових (140 очей) людей віком від 49 до 85 років.

Результати та обговорення

Проведені генетичні дослідження по типуванню специфічностей гена HLA DQB1 у хворих на первинну відкритокутову глаукому показали більшу частоту наступних специфічностей: DQB1*0201, DQB1*0602-0608 та DQB1*0301. Як видно з даних табл. 1, частота специфічності DQB1*0301 становила $30,0 \pm 5,12\%$ і була майже однаковою з даними отриманими в контрольній групі – $28,6 \pm 5,4\%$. Достовірна різниця мала місце по специфічностях DQB1*0602-0608 – 30% ($8,57\%$ – у контрольній групі) – $p < 0,001$ – RR-4,57 (3,99-6,01); DQB1*0201 становила $27,5\%$ ($8,57\%$ – у контрольній групі) – $p < 0,01$ – RR-4,05 (3,56-5,27); EF-0,19 (0,17-0,21).

У таблиці 2 можна побачити розподіл специфічностей гена HLA DQB1 у хворих на первинну відкритокутову глаукому в залежності від статі.

Значну відмінність в отриманих даних серед специфічностей, які часто зустрічаються має специфічність DQB1*0503, що наявна у $83,3\%$ жінок та лише у $16,7\%$ чоловіків, а також DQB1*0502/0504, що мають 75% жінок та лише 25% чоловіків.

Дані, наведені в табл. 3, свідчать про високу частоту DQB1*0201, DQB1*0303, DQB1*0602-0608, DQB1*0301, DQB1*0601, DQB1*0501 специфічностей гена HLA DQB1 у чоловіків хворих на первинну відкритокутову глаукому. У чоловіків контрольної групи визначалася висока частота DQB1*0303, DQB1*0301, DQB1*0601 специфічностей гена HLA DQB1. Достовірна різниця була визначена у DQB1*0201 – $21,62 \pm 6,77\%$ ($3,13 \pm 3,07\%$ – у контрольній групі) – $p < 0,05$ – RR-8,53 (8,27-9,04); EF-0,19 (0,17-0,21) та у DQB1*0602-0608 – $24,32 \pm 7,05\%$ ($6,25 \pm 4,27\%$ – у контрольній групі) – $p < 0,05$ – RR-4,82 (3,8-10,33); EF-0,19 (0,17-0,21) специфічностей гена HLA DQB1 серед чоловіків хворих на первинну відкритокутову глаукому та чоловіків контрольної групи.

У таблиці 4 наведена частота специфічностей гена HLA DQB1 у жінок хворих на первинну відкритокутову глаукому та у жінок контрольної групи (здорових людей).

Таблиця 1

Частота специфічностей гена HLA DQB1 у хворих на первинну відкритокутову глаукому (n=80) та у здорових людей (n=70)

Специфічність	Частота (%) ± m*		Відносний ризик (RR-relative risk) ¹
	Хворі, (n=80)	Контрольна група, (n=70)	
DQB1*0201	27,5±4,99	8,57±3,35	4,05 (3,56-5,27)
DQB1*0302	20,0±4,47	31,46±5,5	0,54 (0,52-0,55)
DQB1*0303	20,0±4,47	17,16±4,55	1,21 (1,17-1,27)
DQB1*0602-0608	30,0±5,12	8,57±3,35	4,57 (3,99-6,01)
DQB1*0301	30,0±5,12	28,6±5,4	1,07 (1,05-1,09)
DQB1*0304	15,0±3,99	8,57±3,35	1,88 (1,73-2,24)
DQB1*0601	25,0±4,87	32,89±5,6	0,68 (0,67-0,69)
DQB1*0305	2,5±1,74	1,43±1,41	1,77 (1,5-1,8)
DQB1*0501	22,5±4,67	15,73±4,35	1,54 (1,48-1,69)
DQB1*0502/4	10,0±3,58	17,16±4,55	0,54 (0,47-0,57)
DQB1*0503	7,5±2,94	2,86±1,99	2,76 (2,29-5,5)
DQB1*0401/0402	5,0±2,44	1,43±1,41	3,63 (1,31-2,74)

Примітка.* m – похибка відсотка.

$$^1 \text{Відносний ризик} = \frac{(\% \text{ антигенпозитивних хворих}) \times (\% \text{ антигеннегативних контрольних осіб})}{(\% \text{ антигеннегативних хворих}) \times (\% \text{ антигенпозитивних контрольних осіб})}$$

Таблиця 2

Розподіл специфічностей гена HLA DQB1 у хворих на первинну відкритокутову глаукому залежно від статі

Специфічність	Загальна кількість	Чоловіки, (n=37)		Жінки, (n=43)	
		n	%	n	%
DQB1*0201	22	8	36,4%	14	63,6%
DQB1*0302	16	5	31,3%	11	68,7%
DQB1*0303	16	10	62,5%	6	37,5%
DQB1*0602-0608	24	9	37,5%	15	62,5%
DQB1*0301	24	12	50,0%	12	50,0%
DQB1*0304	12	7	58,3%	5	41,7%
DQB1*0601	20	8	40,0%	12	60,0%
DQB1*0305	2	1	50,0%	1	50,0%
DQB1*0501	18	9	50,0%	9	50,0%
DQB1*0502/0504	8	2	25,0%	6	75,0%
DQB1*0503	6	1	16,7%	5	83,3%
DQB1*0401/0402	4	1	25,0%	3	75,0%

Таблиця 3

Частота специфічностей гена HLA DQB1 у чоловіків хворих на первинну відкритокутову глаукому та у здорових людей

Специфічність	Частота (%) ± m*		Відносний ризик (RR-relative risk) ¹
	Хворі, (n=37)	Контрольна група, (n=32)	
DQB1*0201	21,62±6,77	3,13±1,07	8,53 (8,27-9,04)
DQB1*0302	-	-	-
DQB1*0303	27,03±7,30	28,13±7,95	0,95 (0,93-0,97)
DQB1*0602-0608	24,32±7,05	6,25±4,27	4,82 (3,8-10,33)
DQB1*0301	32,43±7,69	28,13±7,95	1,23 (1,19-1,3)
DQB1*0304	18,92±6,44	6,25±4,27	3,5 (2,88-7,05)
DQB1*0601	21,62±6,77	28,13±7,95	0,7 (0,69-0,71)
DQB1*0305	2,70±2,66	-	-
DQB1*0501	24,32±7,05	12,50±5,85	2,25 (2,03-2,93)
DQB1*0502/4	5,41±3,72	18,72±6,89	0,25 (0,13-0,29)
DQB1*0503	2,70±2,66	3,13±3,07	0,86 (0,67-0,77)
DQB1*0401/0402	2,70±2,66	3,13±3,07	0,89 (0,88-1,67)

Примітки: 1.* m – похибка відсотка; 2. “-” – показник не визначався.

$$\text{Відносний ризик} = \frac{(\% \text{ антигенпозитивних хворих}) \times (\% \text{ антигеннегативних контрольних осіб})}{(\% \text{ антигеннегативних хворих}) \times (\% \text{ антигенпозитивних контрольних осіб})}$$

Таблиця 4

Частота специфічностей гена HLA DQB1 у жінок хворих на первинну відкритокутову глаукому та у здорових людей

Специфічність	Частота (%) ± m*		Відносний ризик (RR-relative risk) ¹
	Хворі, (n=43)	Контрольна група, (n=38)	
DQB1*0201	32,56±7,15	13,16±5,49	3,18 (2,87-4,09)
DQB1*0302	25,58±6,65	21,05±6,62	1,29 (1,24-1,38)
DQB1*0303	13,95±5,28	7,89±4,37	1,89 (1,7-2,6)
DQB1*0602-0608	34,88±7,26	10,53±4,98	4,55 (3,97-6,49)
DQB1*0301	27,91±6,84	28,95±7,36	0,95 (0,93-0,97)
DQB1*0304	11,63±4,89	10,53±4,98	1,12 (1,08-1,23)
DQB1*0601	27,91±6,84	36,84±6,16	0,66 (0,60-0,69)
DQB1*0305	2,33±2,30	2,63±2,59	0,87 (0,75-0,88)
DQB1*0501	20,93±6,20	18,42±6,29	1,17 (1,13-1,25)
DQB1*0502/4	13,95±5,28	15,79±5,91	0,864 (0,859-0,865)
DQB1*0503	11,63±4,89	2,63±2,59	4,87 (1,8-3,6)
DQB1*0401/0402	6,98±3,88	-	-

Примітки: 1. * m – похибка відсотка; 2. “-” – показник не визначався.

Як видно з даних таблиці 3.17, визначалася висока частота DQB1*0201, DQB1*0302, DQB1*0602-0608, DQB1*0301, DQB1*0601, DQB1*0501 специфічностей гена HLA DQB1 у жінок хворих на первинну відкритокутову глаукому. У жінок контрольної групи визначалася висока частота DQB1*0302, DQB1*0301, DQB1*0601 специфічностей гена HLA DQB1. Достовірна різниця була визначена у DQB1*0201 – 32,56±7,15% (13,16±5,49% – у контрольній групі) – p < 0,05 – RR-4,82 (3,8-10,33); EF-0,19 (0,17-0,21) та у DQB1*0602-0608 – 34,88±7,26% (10,53±4,98% – у контрольній групі) – p < 0,01 – RR-4,82 (3,8-10,33); EF-0,19 (0,17-0,21) специфічностей гена HLA DQB1 серед жінок хворих на первинну відкритокутову глаукому та жінок контрольної групи.

Висновки. Встановлено асоціацію між генами DQB1*0201, DQB1*0602-0608 специфічностей гена HLA DQB1 (RR>2, EF>0 до 1) і генетичною схильністю к захворюванню – первинною відкритокутовою глаукомою.

Рекомендовано визначати специфічності генів системи HLA для встановлення груп ризику щодо розвитку первинної відкритокутової глаукоми у пацієнтів і надавати переваги превентивній медицині.

ЛІТЕРАТУРА

1. Зарецкая Ю. М. / Ю. М. Зарецкая, В. Ю. Абрамов. *Новые антигены тканевой совместимости человека. (HLA-DR: теория, клиника, практика).* – М.: Медицина, 1986. – 176 с.
2. Рыков С.А. *Заболеваемость, распространённость офтальмопатологии и инвалидность вследствие неё в Украине / С. А. Рыков, О. П. Витовская, Г.И. Степанюк // Новости глаукомы. – 2009. – № 1. – С. 34–35.*
3. Ferreri G., D’Andrea A., Castagna I. et al. *The role of class I and class II HLA antigens in primary open angle glaucoma (POAG).* // *Acta Ophthalmologica Scandinavica.* – 1998. – Vol. 76. – Issue 227. – P. 17–19.
4. Gil-Carrasco F., Vargas-Alarcon G., Zuniga Joaquin et al. *HLA-DRB and HLA-DQB loci in the genetic susceptibility to develop glaucoma in Mexicans // American Journal of Ophthalmology.* – 1999. – Vol. 128. – Issue 3. – P. 297–300.
5. Goverdhan S. V., Lotery A. J. and Howell W. M. *HLA and eye disease: a synopsis // International Journal of Immunogenetics.* – 2005. – Vol. 32(6). – P. 333–342.

**ОСОБЕННОСТИ АССОЦИАЦИЙ
МЕЖДУ СИСТЕМОЙ ГЕНОВ HLA DQB1
И ПЕРВИЧНОЙ ОТКРЫТОУГОЛЬНОЙ ГЛАУКОМЫ**

Салата П.Н.

Национальный медицинский университет
имени А.А.Богомольца, г.Киев, Украина

Резюме. В статье приведены данные исследований генов системы HLA и установление ассоциативных связей с первичной открытоугольной глаукомой (ПОУГ). Обследование 80 больных также включало офтальмологические методы исследования: биомикроскопию, пахиметрию, гониоскопию, тонографию, тонометрию, офтальмоскопию, периметрию. Полученные результаты иммуногенетических исследований показывают, что существует ассоциация между генами системы HLA-DQB1 (RR>02; EF>0) и ПОУГ. Рекомендовано определение DQB1*0201 и DQB1*0602-0608 специфичностей гена HLA-DQB1 у пациентов для установления групп риска в отношении развития ПОУГ.

Ключевые слова: первичная открытоугольная глаукома, ассоциация, гены системы HLA, офтальмология.

**FEATURES OF HLA-DR- ASSOCIATIONS WITH
PRIMARY OPEN-ANGLE GLAUCOMA**

Salata P.M.

National O.O.Bogomolets Medical University,
Kyiv, Ukraine

Summary. In the article information of genes of the system of HLA and establishment of associative connections is resulted with primary open-angle glaucoma ((POAG). The inspection of 80 patients also includes the ophthalmology methods of research: biomicroscopy, pachimetry, gonioscopy, tonography, tonometry, ophthalmoscopy, perimetry. The results of genetic researches show that association is between the genes of the system of HLA-DR (RR >2; EF >0) and POAG. The study is recommended DQB1*0201 and DQB1*0602-0608 at patients. It will allow to determine risk groups in regard to development of POAG

Keywords: primary open-angle glaucoma, association, genes of the system of HLA, ophthalmology.